Αναδημοσίευση από eagainst.com

«Ποιες πιθανότητες υπάρχουν σήμερα να αναγεννηθούν μορφές άμεσης δημοκρατία και ποια σχέση θα μπορούσε αυτή να έχει με το σύστημα της πολιτικής αντιπροσώπευσης;»

Για εμένα η δημοκρατία μπορεί να υπάρξει μόνο ως άμεση δημοκρατία. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δεν είναι δημοκρατία, σε αυτό το σημείο συμφωνώ όψι τον Μαρξ, αλλά μεταξύ άλλων, με το Ρουσό: «οι Άγγλοι που είναι ελεύθεροι μια μέρα κάθε πέντε χρόνια κ.λπ.». Στην πραγματικότητα δεν είναι ελεύθεροι ούτε για μια ημέρα κάθε πέντε χρόνια, καθότι, τη μέρα αυτή, το παιχνίδι έχει ήδη παιχτεί. Την επόμενη άνοιξη θα εκλέξουμε Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ποια θα είναι, κατά τη μέρα των εκλογών, η ελευθερία των Γάλλων; Η ελευθερία επιλογής ανάμεσα στον Μπαλαντούρ και Σιράκ ή ανάμεσα στον Μπαλαντούρ και τον Ντελόρ. Αυτό είναι όλο. Το μεγάλο επιχείρημα που χρησιμοποιείται σήμερα ενάντια στην άμεση δημοκρατία είναι το σχετικό με τις διαστάσεις των σημερινών κοινωνιών.

Πρόκειται όμως για ένα κακόπιστο επιχείρημα, τόσο από ιστορική και πολιτική άποχη όσο και από τη σκοπιά της συγκεκριμένης πραγματικότητας. Γιατί από ιστορική άποψη; Επειδή το αντιπροσωπευτικό σύστημα, όπως το εφαρμόζουμε σήμερα, ήταν άγνωστο στην Αρχαιότητα: οι αρχαίοι είχαν αιρετούς άρχοντες, αλλά όχι αντιπροσώπους. Σε ό,τι με αφορά, θα ήθελα πολύ να έχω αιρετούς άρχοντες, να εκλέγω ανακλητούς αξιωματούχους κ.λπ., αλλά δε θέλω να αντιπροσωπεύομαι. Το θεωρώ προσβολή. Το αντιπροσωπευτικό καθεστώς εμφανίζεται στη μεσαιωνική Δύση. Υπάρχει ένα πολύ ωραίο βιβλίο του μακαρίτη Ιβ Μπαλέρ, Η μεσαιωνική πόλη , που περιγράφει την εξέλιξη της μεσαιωνικής κοινωνίας ως προς αυτό το ζήτημα. Το αντιπροσωπευτικό καθεστώς εμφανίζεται μέσα στις πόλεις που προσπαθούν να αυτοκυβερνηθούν ήδη από τον 11ο και τον 12ο αιώνα. Αυτές οι πόλεις είχαν περίπου 3.000 με 6.000 πολίτες, δηλαδή το ένα δέκατο των 30.000 με 40.000 ενεργών πολιτών της Αθήνας της κλασικής περιόδου, οι μισοί εκ των οποίων συγκεντρώνονταν, αναμφισβήτητα, στην εκκλησίαν, ίσως μάλιστα και περισσότεροι, όταν επρόκειτο για σημαντικές αποφάσεις. Παρ' όλα αυτά [οι μεσαιωνικές πόλεις] δεν εκλέγουν ανακλητούς αξιωματούχους αλλά αντιπροσώπους. Κατά συνέπεια η ιδέα της αντιπροσώπευσης είναι μια νεοτερική ιδέα και το ρίζωμά της στην πολιτική ετερονομία και αλλοτρίωση είναι προφανές. Ο όρος «αντιπροσώπευση» απέκτησε, με την πάροδο του χρόνου, αμετάβατη σημασία, ενώ στην αρχή ήταν μεταβατικός. Οι αντιπρόσωποι είναι αντιπρόσωποι απέναντι στην εξουσία. Άρα το γεγονός της εκλογής αντιπροσώπων προϋποθέτει την ύπαρξη ενός βασιλιά -κλασική περίπτωση η Αγγλία- ενώπιον του οποίου στέλνουμε τους αντιπροσώπους μας. Ο βασιλιάς κυβερνά, King in his Parilament: δεν πρόκειται πλέον για την απόλυτη μοναρχία, αλλά για τον βασιλιά μέσα στο Κοινοβούλιο του μαζί με τους αντιπροσώπους των

υπηκόων του. Όλο αυτό λοιπόν δεν έχει καμία σχέση με την έκταση του πληθυσμού. Απόδειξη ότι μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα και από μια άλλη οπτική.

Λέγεται ότι μέσα σε ένα σύγχρονο έθνος δεν μπορεί να υπάρξει άμεση δημοκρατία. Γιατί δε μπορεί να υπάρξει άμεση δημοκρατία σε μια πόλη, ας πούμε 100.000 κατοίκων, δηλαδή 50.000 ενεργών πολιτών; Δεν τίθεται θέμα διαστάσεων, εφόσον στην Αθήνα αυτή η δημοκρατία ήταν δυνατή, παρ όλο που η πόλη είχε 40.000 ενεργών πολιτών. Στην πραγματικότητα όμως κανείς δε θέτει το ερώτημα από αυτή τη σκοπιά… Το επιχείρημα των διαστάσεων είναι λοιπόν απολύτως σοφιστικό και κακόπιστο.

Δεν έχω σκοπό να ασκήσω εδώ κριτική στο αντιπροσωπευτικό καθεστώς, αυτή έχει γίνει χίλιες φορές και δεν έχω να προσθέσω κάτι. Το πραγματικό επιχείρημα υπέρ της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας -δεν πρέπει να το ξεχνάμε αυτό-, είναι αυτό που χρησιμοποιεί ο Μπένζαμεν Κονστάν στη διάλεξή του «Η ελευθερία των αρχαίων εν συγκρίσει προς εκείνη των νεοτέρων»[8], το οποίο χρονολογείται γύρω στο 1820, έχοντας ήδη διατυπώσει στις γενικές του γραμμές από τον Φέργκιουσον (Adam Ferguson) στο An Essay on the History of Civil Society, γύρω στο 1770. Αυτοί οι άνθρωποι δεν ήταν κακόπιστοι ιδεολόγοι και θεωρητικοί, ήταν πολιτικοί άνδρες που πατούσαν γερά στη γη. Ποιο είναι λοιπόν το επιχείρημά τους; Ότι στις νεότερες κοινωνίες, αυτό που ενδιαφέρει τους ανθρώπους δεν είναι η διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων αλλά η εξασφάλιση των ιδιωτικών τους απολαύσεων. Πρόκειται για τους όρους του Κονστάν, αλλά κι ο Φέργκιοσον πως η πλειονότητα των ανθρώπων μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες -πρόκειται για ένα αριστοτελικότατο επιχείρημα- ασκεί «βάναυσα», όπως θα έλεγε αν μιλούσε αρχαία ελληνικά, επαγγέλματα δηλαδή αποκτηνωτικά, όπως στην περίπτωση των βιομηχανικών εργατών, είναι απολύτως λογικό να ακολουθούμε ένα τιμοκρατικό εκλογικό σύστημα[9] και να έχουν, κατά συνέπεια, δικαίωμα ψήφου μόνο τα άτομα που, χάρις στον τρόπο ζωής τους, έχουν τον ελεύθερο χρόνο για να στοχαστούν πάνω στις δημόσιες υποθέσεις και να ασχοληθούν μαζί τους.

Παραμένει βέβαια το πραγματικό ερώτημα, το ερώτημα δηλαδή μιας άμεσης δημοκρατίας στην κλίματα των σύγχρονων κοινωνιών, των εθνών, ενδεχομένως και των ηπείρων ή ακόμα και της ανθρωπότητας ολόκληρης. Δεν έχω κάποια απάντηση ως προς τις θεσμικές μορφές που θα μπορούσε αυτή να πάρει. Αυτό που λέω είναι ότι μπορούμε να βρούμε στις δημιουργίες των μεγάλων πολιτικών και κοινωνικών κινημάτων της νεότερης εποχής σπέρματα μορφών καθεστώτων που καθιστούν δυνατή την άμεση δημοκρατία. Για παράδειγμα η μορφή της Παρισινής Κομμούνας (1871) ή των σοβιέτ -των πραγματικών σοβιέτ, πριν τα καθυποτάξουν οι μπολσεβίκοι- ή των εργατικών συμβουλίων. Με την εξουσία τους -τη μεγαλύτερη δυνατή-, γενικές συνελεύσεις, δηλαδή άμεση δημοκρατία για την λήψη των τελικών αποφάσεων και, επικουρικά όπως θα λέγαμε σήμερα, μια εξουσία εκπροσώπων, αλλά εκπροσώπων προφανώς εκλεγμένων και ανά πάσα στιγμή ανακλητών,

οι οποίοι, ως τέτοιο, δεν μπορούν να απαλλοτριώσουν την εξουσία της συλλογικότητας. Για μια ακόμη φορά, λοιπόν, θέλω να πω ότι πιστεύω πως αν είναι να υπάρξει κάποτε μια δημοκρατία, αυτή δεν μπορεί παρά να είναι άμεση, έχοντας προκύψει από ένα τεράστιο λαϊκό κίνημα που θα αφορά την πλειοψηφία της κοινωνίας. Το μόνο πράγμα που μπορεί να σταθεί στο ύψος αυτού του τύπου των προβλημάτων είναι η δημιουργικότητα της κοινωνίας. Αν η κοινωνία δεν είναι ικανή να βρει πραγματικά δημοκρατικές μορφές άσκησης της εξουσίας, είτε αυτές που σκιαγράφησα είτε άλλες, ενδεχομένως πιο αποτελεσματικές, σε αυτή λοιπόν την περίπτωση δεν υπάρχει τίποτε άλλο να κάνουμε: θα υπάρξει ξανά ένα αντιπροσωπευτικό καθεστώς και «θα ξαναζωντανέψει όλος ο παλιός κυκεώνας», όπως έλεγε ο Μαρξ, δηλαδή η υφαρπαγή της εξουσίας από αντιπροσώπους, από κατέχοντες, από τους ανθρώπους των ΜΜΕ σήμερα κ.λπ. Αυτά σχετικά με την ερώτηση…